

UDK: 321.7(6-17)(5-15)
Bibliid 0543-3657, 64 (2013)
God. LXIV, br. 1152, str. 74-90.
Pregledni članak
Primljen: 12. decembar 2013. godine

*Mr Slobodan JANKOVIĆ*¹

Arapsko proleće i mogućnost prekrajanja postojećih granica u arapskom svetu

ABSTRACT

Stabile borders are one of the bases of the political order emerged after the Second World War. Transition of the world order is characterized by transfer of sovereignty to local and supranational levels. Changes of the borders in the Arab world are already occurring as in Somalia and in Sudan. Prospect of further changes are taking shape in many countries as so called Arab spring, as unique name for different modes of the political changes in MENA region. This text presents briefs on 1) actual processes that may lead to border changes in the Arab world, 2) Context in which Arab spring is evolving, and the 3) reason behind the inception of the Arab spring.

Key words: Arab world, borders, Arab spring, world order, wars.

Pitanje poštovanja granica svakako je jedno od osnovnih načela međunarodnog prava. Međutim, njihovu nepromenljivost nemoguće je garantovati u praksi jer bi to bilo trajno rešenje, a u istoriji takvo nešto ne postoji. Opasna je zabluda, sa stanovišta planiranja politike, verovati da neka političko-teritorijalna zajednica ima zauvek iste granice i način uređenja. Takva gledišta su ideološka i štetna. Zato je u ovom slučaju potrebno razmatranje mogućeg prekrajanja granica. Uz razmatranje promena granica mora se uzeti u obzir i njihovo poreklo te utemeljenost.

U tekstu koji sledi ukazaćemo na 1) aktualne procese koji mogu dovesti do prekrajanja granica u arapskim zemljama i Turskoj, 2) kontekst u kojem izbija Arapsko proleće i, 3) pozadinu arapskog proleća. U zaključnom delu ukratko će se ukazati na trendove koji mogu dovesti do prekrajanja granica u Severnoj Africi i na Bliskom istoku do Irana.

¹ Mr Slobodan Janković je istraživač-saradnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd. E-mail: slobodanE-mail: anajovic@diplomacy.bg.ac.rs. Rad je realizovan u okviru projekta „Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: Strateški pravci razvoja i učvršćivanja položaja Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljnopolitički, međunarodno ekonomski, pravni i bezbednosni aspekti“, Ministarstva nauke Republike Srbije, ev. br. 179029, za period 2011-2014. godine. Zahvaljujem se dr Ani Jović-Lazić na doprinosu za preglednost i čitljivost rada. Pogledi izneti u članku odražavaju lični stav autora.

Sintagma „arapski svet“ odnosi se na posebnu zajednicu koja je međusobno jezički i kulturno povezana. Na političkom planu to su 22 zemlje, članice Arapske lige. Takva povezanost svakako može predstavljati osnov za menjanje granica, kao i za stvaranje neke vrste pan-arapskog naddržavnog političkog entiteta. Rasna osnova ovde je tek sekundarnog karaktera, jer arapski svet obuhvata i deo crnačkog stanovništva (kao u Sudanu i Somaliji) te berbere koji govore arapski jezik. Osim ove vrste naddržavnog udruživanja mogla bi se razviti i druga, poput nekakvog Velikog Bliskog istoka, zasnovana samo na verskim osnovama i istorijskoj tradiciji (Halifat).

Predistorija menjanja granica i stvaranja novog svetskog poretka

Pri kraju Prvog svetskog rata, u Londonu i u SAD-u, formiraju se grupe istraživača sa zajedničkim ciljem osmišljavanja međunarodne organizacije na koju bi se prenosio deo nacionalnih suvereniteta. Ta organizacija trebalo je da reguliše probleme u međunarodnim odnosima i efektivno postane neka vrsta svetske ili, u svakom slučaju, nads nacionalne vlade. Britanska grupa istraživača osniva Kraljevski institut za međunarodne odnose – Četam Haus (*Royal Institute of International Affairs, Chatham House*). Američka grupa bila je poznata pod nazivom Istraživanje (*Inquiry*) koja je savetovala američkog predsednika Vudroa Vilsona o (njima) poželjnom postratnom uređenju sveta. Iz ove grupe jula 1921. nastaje američki Savet za spoljne odnose čiji su osnivači bili stipendisti Rokfelerove fondacije, Karnegijeve nacionalne zadužbine za mir i Fordove fondacije.² Ova nevladina organizacija, sa izuzetnim i netransparentnim uticajem na vladu SAD-a (posebno na određivanje spoljne politike), dala je učesnike grupe za Studije mira i rata (*War and Peace Studies*) tokom Drugog svetskog rata u SAD-u. Oni su formulisali planove za posleratno uređenje sveta, promene granica i uređenje nove međunarodne organizacije koja bi prevazišla mane Lige naroda.³ Rad grupe finansirala je Rokfelerova fondacija sa tadašnjih 350 hiljada dolara.⁴ Među njima su Isaija Bauman (*Isaiah Bowman*), Norman H. Dejvis (*Norman H. Davis*), Hamilton Armstrong (*Hamilton Fish Armstrong*), Alen Dals (*Allen Dulles* direktor CIA 1953-1961) i drugi.⁵

² O pojedinostima američke grupe i naznakama za britansku u: Bart R. Kessler, "Bush's New World Order: The Meaning Behind The Words", *Air Command and Staff College*, March 1997, AU/ACSC/0389/97-03.

³ Mnogi autori su ukazali na rad grupe za Studije mira i rata. Vidi: Natalija Naročnicka, *Rusija i Rusi u svetskoj istoriji*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2008; Inderjeet Parmar, "To relate knowledge and action: The Impact of the Rockefeller Foundation on Foreign Policy Thinking during America's Rise to Globalism, 1939-1945." *Minerva* 40(2002) : 235-263; John Trumbour (ed.), "How Harvard Rules: Reason in the Service of Empire", pp. 57-60; Holly Sklar (ed.), "Trilateralism: The Trilateral Commission and Elite Planning for World Management", Soth End Press 1980, pp. 135-156.

⁴ "Continuing the Inquiry", *The Council on Foreign Relations and Foreign Affairs*, Internet, http://www.cfr.org/about/history/cfr/war_peace.html, pristup: 01/12/2013.

⁵ "DOCUMENTS - Part One: Plan of an East European Union and Hungary, Minutes of the Subcommittee on Political Problems", May 9, 1942, Internet, <http://www.hungarianhistory.com/lib/romsics/w8.htm>, pristup: 23/01/2013.

Član Saveta za spoljne odnose i uticajan čovek u Kenedijevoj i vladi Lindona Džonsona, Volt Vitman Rostov (*Walt Whitman Rostow*)⁶ u radu iz 1960, kao suštinski nacionalni interes SAD-a navodi uklanjanje nacionalnog suvereniteta svih zemalja, uključujući i SAD!⁷ Čak dodaje „... dakle, u američkom je interesu da dođe do kraja državnosti na način na koji je istorijski bila određena.“ Ovakve rečenice, američki major Bert R. Kesler (*Bart R. Kessler*), prokomentarisao je: „Zaista neobično tumačenje nacionalnog interesa!“⁸

Sve do 20-og veka granice su menjane zbog osvajanja, nasledstva pripadnika vladarskih porodica ili preprodajom suverene teritorije (npr. Aljaska, Novi Meksiko, Francuska Luizijana itd.). Promene granica, u smislu stvaranja novih država i raspadanja ili deljenja starih, nastavljaju se i danas. Od 20. veka zapaža se težnja dela elita na Zapadu za stvaranjem neke vrste svetske vlasti koje podrazumeva i određeni vid svetske države. Načini ostvarenja takvog cilja se razlikuju, a jedan od njih je i prelazna faza stvaranja nekoliko makroregionalnih političkih unija, pri čemu arapski svet, odnosno širi Bliski istok, verovatno predstavlja jednu od takvih makroregija. O primeni upravo ovog modela pisao je uticajan član Saveta za spoljne odnose i američki diplomata Ričard Gardner (*Richard N. Gardner*) u članku „Trnovit put ka novom svetskom poretku“, objavljenom u časopisu *Forin Afers* 1974. godine. Autor ‘vapi’ zbog prekida progressa ka Svetskom poretku do koga treba doći putem sveobuhvatne reforme UN, erozije suvereniteta i stvaranja Svetske vlade. On kaže kako za razliku od 1944-45. godine, kada je postojao entuzijazam za stvaranje Svetskog poretka, sada (te 1974. godine) nema snažnije ideje o svetskoj federaciji.⁹ On predviđa čak i internet u meri u kojoj je to bilo moguće 1974. godine, opet kao tehničko-tehnološku novinu koja će olakšati planetarno povezivanje.¹⁰

O tome je u intervjuu govorio Danilo Lazić, nekadašnji šef tehničkog tima u Reganovom projektu Rata zvezda. Ovaj magistar novog svetskog poretka (zvanična titula), aktivno zaposlen u američkoj vojsci i deo je stručnog tima koji radi na osmišljavanju projekta stvaranja jedne svetske države, na stranicama „Pečata“ 20. juna 2011. godine naveo je: „Organizacija Novog svetskog poretka je sledeća: na nivou planete mora postojati svetska vlada. Njoj su potčinjene regionalne vlade (vlada Evropske unije, vlada Velikog Bliskog istoka...), njima nacionalne vlade, a ovima lokalne.“¹¹

⁶ Volt Vitman Rostov je dete jevrejskih socijalističkih imigranata i diplomac Jejlja i Oksforda.

⁷ Bart R. Kessler, “Bush’s New World Order: The Meaning Behind The Words”, p. 22.

⁸ Bert R. Kesler, tadašnji američki major vojnog vazduhoplovstva, tokom usavršavanja na štabnom koledžu američkih vazduhoplovnih snaga, pri vojnom Univerzitetu vazduhoplovstva u bazi Maksvel (Maxwell Air Force Base), objavio je navedeni rad “Bush’s New World Order: The Meaning Behind The Words”. Kesler je u međuvremenu zadobio čin pukovnika i postao predavač na pomenutoj vojnoj školi. Ibid, p. 60.

⁹ Richard N. Gardner, “The Hard Road to World Order”, *Foreign Affairs*, April 1974, Volume 52, Number 3, pp. 557-558.

¹⁰ Ibid, pp. 561-562.

¹¹ Danilo Lazić, “U misiji Novog svetskog poretka”, *Pečat*, jun 20, 2011.

Karl Haushofer je u *Pan-idejama* još 1931. kao jedan od planova za međufazu u procesu stvaranja svetske vlade naveo stvaranje makroregionalnih država među kojima i veliku Arabiju ili veliki Bliski istok.¹²

Danas mnogi autori, ali i političari, govore o potrebi sve većeg ograničenja suvereniteta i stvaranja sveta bez granica, svetskom državljanstvu i drugim elementima svetske države. Barak Obama je, kao kandidat za predsednika SAD-a, govorio o 'globalnom državljanstvu'.¹³ Nelson Strobriž 'Strob' Talbot III (zamenik državnog sekretara SAD 1994-2001) je 1992. u američkom časopisu *Tajm* objavio članak „Amerika u inostranstvu: rađanje globalne nacije” gde je prvo ukazao kako sve manje zemalja ima suverenitet da bi kasnije u istom tekstu istakao kako suverenitet možda i nije uopšte „dobra ideja.”¹⁴

O različitim konceptima i značaju granica piše Harvi Star (2006)¹⁵ Oni koji se zalažu za poštovanje granica i ukazuju na značaj teritorije kao elementa države promišljaju politiku kroz nacionalni interes. Zagovornici svetske države u različitim vidovima ili barem makroregionalnih država relativizuju značaj granica i teritorije kao da ljudi žive u vazduhu. Duhovni naslednici osnivača *Istraživanja (Inquiry)* zalažu se za objedinjeno upravljanje svetom. Nakon, uglavnom, završenog procesa desuverenizacije zemalja u monetarnoj politici propagiraju ustanovljavanje svetske vlasti u oblasti finansija. Kao dodatni zameci buduće svetske vlasti uvode se pojmovi poput globalne odgovornosti,¹⁶ globalnog integriteta, raspravlja se o najboljim modalitetima svetske vlasti, pa i o nečemu što se naziva globalno administrativno pravo.¹⁷

O institucionalizovanju kontrole finansija na svetskom nivou pisao je još Ričard Gardner u pomenutom članku (1974). Upravo na globalno javno i finansijsko upravljanje pozivaju rimokatolički papa, francuski predsednik, nemačka kancelarka, predsednik Evropske komisije Baroso.¹⁸ Još 2004.

¹² Karl Haushofer, *Geopolitica delle Pan-Idee*, Nuove Idee, Roma 2006.

¹³ Radi se o izjavi u Berlinu: „Bez sumnje razlike će postojati i u budućnosti. Ali teret globalnog državljanstva nastavlja da nas povezuje.” (“No doubt, there will be differences in the future. But the burdens of global citizenship continue to bind us together, (...)”, “Obama promises to ‘remake the world,’” 7/24/08, *Politico*, Internet, <http://www.politico.com/news/stories/0708/12028.html>, retrieved on 01/09/2009.

¹⁴ Strobe Talbott, “The Birth of the Global Nation,” *Time*, July 20, 1992.

¹⁵ Harvey Starr, “International Borders: What They Are, What They Mean, and Why We Should Care”, *SAIS Review*, Washington: Winter 2006, Vol. 26, Iss. 1.

¹⁶ Globalna odgovornost je već ušla u praksu kroz promovisanje tzv. odgovornosti za zaštitu, prevenciju i za reagovanje R2PPR. Vidi o tome u: Slobodan Janković, „Promene na Bliskom istoku i u Severnoj Africi – Ka postsuverenom svetskom poretku”, izvorni naučni rad, *Nacionalni interes* br. 2/2011, vol. 11, str. 3, 13, 16, 26–27.

¹⁷ Na primer: “Global Governance As Administration—National And Transnational Approaches To Global Administrative Law”, *Law and Contemporary Problems*, Volume 68 Summer/Autumn 2005 Numbers 3 & 4, Ovi pojmovi se plasiraju, pre svega, putem medija kako bi ljudska svest počela da ih doživljava kao nešto uobičajeno: Internet, <http://www.globalintegrity.org/>. O konceptu globalne odgovornosti: Internet, <http://www.grli.org/index.php/about-grli/concept->.

¹⁸ Ralph C. Bryant, *Turbulent Waters: Cross-Border Finance and International Commerce*, Brookings Institution Press, 2003, pp. 520; Internet, <http://www.youtube.com/watch?v=a7D21rPpBrk&eurl=http%3A%2F%2F>; Jack Ribeiro iz Deloitte u: “The ‘devil is in the detail’ of global

godine, kardinal Sodano, tada državni sekretar Vatikana, zapravo premijer, izjavio je u intervjuu torinskom listu *La Stampa*, kako se „... Sveta stolica nada uvođenju novog principa u Povelju UN, a to je mogućnost, šta više obaveza humanitarne intervencije u navedenim situacijama...”¹⁹

Dakle, pitanje promene granica u arapskom svetu delom ima i idejno utemeljenje koje nije striktno vezano za deo sveta u kome Arapi žive. Ono se delimično uklapa sa ciljevima sila koje deluju u pravcu izgradnje novog poretka na planetarnom nivou. Jer slabljenje država, a jedan od načina je njihova podela kroz promenu granica, neophodan je preduslov uspostavljanja globalne nacije, zamišljene od strane Stroba Talbota i njemu sličnih.

Razgraničenje arapskog sveta

Granice, a u najvećem broju slučajeva i same arapske države, posledice su procesa dekolonizacije odnosno prethodnog administrativnog i međudržavnog razgraničenja evropskih kolonijalnih carstava (Velike Britanije, Francuske i Italije).

Osim ovoga, u arapskom svetu i šire, promene granica povezane su sa promenama međunarodnog poretka s jedne, kao i sa tradicionalnim sukobljavanjem velikih sila s druge strane. To se očituje kroz prenos suvereniteta sa sistema nacionalnih, nominalno ili stvarno suverenih država, ka makroregionalnim naddržavnim ekonomskim i političkim entitetima na jednom, i političkom decentralizacijom na lokalnom nivou.²⁰ Posle Hladnog rata započinje realizacija, u skladu sa ranije utvrđenim planovima ovog modela, kroz osnivanje makroregionalnih organizacija za slobodnu trgovinu. Dakle, prvo sledi:

a) prenošenje ekonomskog suvereniteta na regionalne i univerzalne međunarodne organizacije. Ovo je u praksi praćeno privatizacijom nacionalnih bogatstava, padom udela industrijske proizvodnje, poskupljenjem proizvoda a u razvijenim zemljama i padom kupovne moći. EU je najrazvijeniji primer ovog modela. U arapskom svetu tek počinje da se razvija davno postavljeni osnov za ekonomsku međudržavnu zajednicu.

b) Posle predaje ekonomskog sledi predaja političkog suvereniteta. Ovde je takođe EU najrazvijeniji primer.

Arapski svet je pre Arapskog proleća krenuo u ostvarenje prve etape. Ekonomski i društveni savet Arapske lige je 19. februara 1997. usvojio Deklaraciju o osnivanju Pan-arapske zone slobodne trgovine (Pan-Arab Free Trade Area – PAFTA),²¹ koja je uspostavljena 1. januara 2005. godine i

financial regulatory reform”, 27 January 2011, Internet, <http://globalblogs.deloitte.com/deloitteperspectives/2011/01/the-devil-is-in-the-detail.html>, retrieved on 01/02/2011, pristup 24/08/2009.

¹⁹ Intervju za list, 22 settembre 2004.

²⁰ Zamišljan za svet posle Prvog svetskog rata, prvenstveno od strane angloameričke elite i međunarodnog kapitala.

²¹ “Declaration Pan-Arab Free Trade Area Economic and Social Council’s Resolution”, No. 1317-O.S. 59, Arab League February 19, 1997.

uključuje 17 arapskih država a Alžir je u procesu učlanjenja. Tako van PAFTE ostaju podjeljena Somalija, Komorska ostrva, Mauritanija i Džibuti.²² Puna primena odredbi PAFTA i ostvarenje carinske unije planirani su za 2015. godinu.

U međuvremenu su u okviru sada već neuspele inicijative EU, *EuroMed* a na osnovu procesa iz Barselone, četiri zemlje iz grupe MED5 - Egipat, Jordan, Tunis i Maroko, potpisale Agadirski sporazum o zoni međusobne slobodne trgovine februara 2004. S uspostavljanjem PAFTE, Agadirski sporazum izgubio je na značaju, kao uostalom i EvroMed.

Parag Kana (Parag Khanna), indijski mondijalista, koji ima veliku popularnost na Zapadu, autor tri knjige o menjanju svetskog poretka²³ aprila 2011, po izbijanju protesta u Tunisu, Egiptu, Alžiru, Maroku i Jemenu, objavio je članak u časopisu, *Forin polisi*, „Nadolazeća arapska renesansa”.²⁴ U ovom tekstu on ističe da je sada najpovoljniji trenutak za novo arapsko jedinstvo i ujedinjenje. Kana je protiv striktnih granica i navodi da je nezavisni Kurdistan u Iraku model, a da je (američka) RAND korporacija napravila plan za održivu i ujedinjenu palestinsku državu ARC koji je navodno prihvatila neka nova palestinska partija.²⁵ Svakako, Parag Kana u svojim tekstovima često iznosi stavove kojima nedostaje ozbiljna argumentacija i naučna utemeljenost (kao o Balkanu). Iako je jasno da su isti, pre svega, paušalni i ideološki utemeljeni, ovom autoru je na Zapadu dat veliki medijski prostor. Ta činjenica nameće neophodnost da se njegovi stavovi pomenu u ovom radu.

Krize, ratovi i raspad država u arapskom svetu

U arapskom svetu već je došlo do promene granica, doduše u skladu sa međunarodnim pravom, u slučaju stvaranja države Južni Sudan. Oko eksploatacije nalazišta nafte na zapadu zemlje, u Darfuru, već godinama postoje konkurencije zapadnih i kineskih energetske korporacije. Ova pozadina delimično objašnjava zbog čega se na Zapadu posvećuje veliki medijski prostor izveštajima o svakako tragičnoj situaciji u ovoj zemlji – genocidu, etničkom čišćenju i sl. Južni Sudan ne pripada arapskoj civilizaciji. Lokalno stanovništvo čine hrišćani i animisti crnci.

²² “Pan Arab Free Trade Area”, Internet, <http://www.mfti.gov.eg/english/Agreements/Pafta.htm>, pristup: 24/05/2013.

²³ *The Second World: How Emerging Powers are Redefining Global Competition in the 21st Century*, Random House, 2008; *How to Run The World: Charting a Course to the Next Renaissance*; Parag Khanna & Ayesha Khanna, *Hybrid Reality: Thriving in the Emerging Human-Technology Civilization*, TED Books, 2012.

²⁴ Parag Khanna, “The Coming Arab Renaissance”, *Foreign Policy*, Internet, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/20/the_coming_arab_renaissance, pristup: 28/04/2013.

²⁵ Vidi o projektu: “The Arc: A Formal Structure for a Palestinian State”, *The RAND Corporation*. O Kurdistanu: <http://www.paragkhanna.com/?p=38>, pristup: 28/08/2013.

Somalija

Somalija je *de facto* podeljena na više delova – Puntaland, Somaliland i preostali deo podeljen između islamističkih milicija, vlade koju priznaju i podržavaju UN i Afrička unija, teritorija sa kenijskom vojskom i teritorije sa milicijom koju podržava Etiopija. Njen strateški položaj za pomorski saobraćaj (I) iz Azije preko južne Afrike na dalje i II) kroz Crveno more i Suecki kanal na Sredozemlje) čine somalske vode izuzetno prometnim.²⁶ Ova zemlja kulturno (jezik i vera) pripada arapskom svetu, mada ne i rasno.

Sirija i Irak

U pogledu **Sirije** ima više scenarija koji predviđaju podelu zemlje. U javnosti je poznata i mapa sa izmenjenim granicama bliskoistočnih država koju je 2006. godine objavio američki pukovnik Ralf Peters (*Ralph Peters*) u privatnom časopisu *Armed Forces Journal* čemu je na Orijentu data velika pažnja mada ne i u SAD-u. Tu je Sirija prikazana bez obalnog pojasa koji bi se u toj viziji pridružio Libanu.²⁷

Bez podrške Izraela i Turske, Bašar el Asad, odnosno regularna sirijska vojska uspeła bi da pobedi domaće i strane paravojne snage koje su često zauzete međusobnim obračunom oko hrane, logistike i oružja. Najveći promašaj Turske jeste što većinu borbi protiv Asada vodi ekstremna islamistička Al Nusra a ne one snage koje su pod zaštitom Ankare (prvo u zvaničnoj organizaciji ORSAM-a, na čelu sa, obaveštajnim krugovima bliskom, Hasanom Kanbolatom) započele koordinaciju od juna 2011.²⁸

U Siriji, **Kurdi** na severo-istoku pokušavaju da održe samostalnu zonu oko čega su se dogovorili i sa predsednikom Sirije Asadom. Turska očigledno nastoji da otkloni negativne posledice rata u Siriji, kome je umnogome doprinela i dorinosi. Negativne posledice sirijskog rata za Tursku su 1) formiranje teritorije na delu severne Sirije pod kontrolom kurdskih paravojnih snaga; 2) izuzetno brojna migracija u Tursku koja ekonomski i socijalno opterećuje zemlju domaćina. S izbeglicama u zemlju dolaze i radikalni islamisti koji mogu na srednji rok uticati na političku destabilizaciju Turske.²⁹ Ostanak većeg broja Arapa remeti etničku strukturu i u buduće može biti faktor u destabilizaciji jugoistoka Turske.

²⁶ Istovremeno, ovde godinama dolazi do fenomena odlaganja razne vrste otpada direktno u more što je dodatno podstaklo razvoj piraterije.

²⁷ Ralph Peters, "Blood borders - How a better Middle East would look," *Armed Forces Journal*, June 2006.

²⁸ Dr. Veysel Ayhan, "Observations from the Meeting of Syrian Opposition in Antalya-1", ORSAM, Internet, <http://www.orsam.org.tr/en/showArticle.aspx?ID=613>, pristup: 20/11/2013.

²⁹ "Armed, Bearded Syrians Flourish in Southern Turkey", Internet, <http://www.al-monitor.com/pulse/security/2013/05/syrian-opposition-reyhanli-turkey.html>, pristup : 23/05/2013.

Proces podele Iraka na dva ili tri dela traje već godinama. Irački Kurdistan od 2003. godine izgrađuje infrastrukturu kako bi jednog dana postao država. Kurdi imaju vojsku, zastavu, političku autonomiju, a trenutno se vode razgovori o novoj kulturnoj politici koja podrazumeva okretanje Zapadu i usvajanje latiničnog alfabeta. Na taj način bi se Kurdi još više udaljili od arapskog Iraka (doduše i od sunarodnika u Iranu). Arapski deo je pogođen žestokim terorističkim napadima koji doprinose dubljoj konfesionalnoj podeli na liniji šiiti/suniti. Za prvih sedam meseci 2013. u Iraku je u terorističkim napadima stradalo više od 4 hiljade civila.³⁰ Veliki uticaj Irana na ovu zemlju, zauzvrat donosi zapadnu podršku centrifugalnim silama. Tako recimo, da bi vojska pod kontrolom vlade u Bagdadu ušla na teritoriju Kurdske autonomije mora da dobije dozvolu pokrajinskih organa.³¹

Podele zemlje podstaknute su i uplivom sukobljenih interesa Irana, SAD i Turske. To se očituje i u energetskej politici. Irak se u velikoj meri zamerio Americi nakon revidiranja okupacionih sporazuma oko eksploatacije nafte sklopljenih mahom sa američkim i naravno britanskim naftnim kompanijama. Dve vodeće američke naftne firme, Ekson Mobajl i Ševron sklopile su sporazum sa Kurdskim vlastima, odbile ponudu centralnih vlasti u Bagdadu da potpisu nove ugovore za južni i centralni Irak, ali odbile i da ugovore o eksploataciji nafte u Kurdskej autonomiji potpišu sa vlastima zemlje. Isti je slučaj sa Turskom koja je počela da uvozi naftu od Kurda bez ikakvog sporazuma sa vlastima države u kojoj se irački Kurdistan nalazi. Nezvanično novi sporazumi postignuti su početkom 2013. godine u sklopu pregovora sa Kurdima.³²

Turska je 10. maja 2013. sklopila dogovor o povlačenju PKK u irački Kurdistan.³³ Turska ima interes da se Kurdi pacifikaciju kako bi predupredili stvaranje kurdske države u Iraku. Zato se protive eventualnom opstanku posebne kurdske teritorije na sadašnjem severo-istoku Sirije i očekivanoj nameri da se ona teritorijalno poveže sa delom Turske naseljenim tradicionalno ili pretežno Kurdima.

Zato se ne može očekivati da će Turska odustati od ugovora sa Irakom koji joj garantuje mogućnost vojnog intervenisanja u susednoj zemlji, kao ni od vojnih ispostava.³⁴ Iračka vlada je 2. oktobra 2012. najavljivala da će od

³⁰ "Более 4 тысяч гражданских лиц были убиты в Ираке с начала года", *RIA Novosti*, Internet, <http://ria.ru/world/20130801/953718224.html#ixzz2dpMoPZnq>, pristup: 03/09/2013.

³¹ "Iraq Kurds reach out to Baghdad to fight surging al Qaeda", *Reuters* Aug 16, 2013, Internet, <http://www.reuters.com/article/2013/08/16/us-iraq-violence-alqaeda/idUSBRE97F0J920130816>, pristup: 30/08/2013.

³² "Turkey agrees energy deal with Kurdish north Iraq", May 13, 2013, Internet, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/bbde0bf6-a859-11e2-8e5d-00144feabdc0.html#axzz2U7bdA5Bt>, pristup: 15/05/2013.

³³ "PKK fighters arrive in Iraq under peace deal", *Al Jazeera* 15 May 2013, Internet, <http://www.aljazeera.com/news/europe/2013/05/20135147251149191.html>, pristup: 20/05/2013.

³⁴ "MP asks government and Parliament to cancel the agreement, allows Turkish troops to enter Iraq", *National Iraqi News Agency*, 13/05/2013, Internet, http://www.ninanews.com/english/News_Details.asp?ar95_VQ=GHLDGI, pristup 23/05/2013.

parlamenta tražiti zabranu postojanja stranih baza na iračkom tlu, ali bez rezultata. Ovde se radilo o turskim vojnim ispostavama u Kurdistanu.³⁵

Sudan i Mali

Podela **Sudana** zbog borbe za naftu i povećanje ulaganja kineskih naftnih kompanija u ovoj zemlji, te sveukupno rast upliva kineskog kapitala u crnu Afriku doveli su do odlučne podrške Zapada secesionistima na jugu zemlje i stvaranju Južnog Sudana.

Posle poraza islamističkih snaga od strane francusko-britanske koalicije u Maliju uz saradnju Tuarega (čiji je ustanak posle puča u prestonici Bamaku bio okidač i za islamiste) mogućnost menjanja granica ili stvaranja nove države nazirao se kroz odnos Francuske spram Tuarega koji još kontrolišu samo grad Kigal.

Kriza u Maliju, podstaknuta je s jedne strane vojnim pučem iz marta 2012, kada je zavladala nesigurnost u zemlji a Zapad nije spremao nikakvu vojnu intervenciju. Otada je još jednom, u decembru 2012. vojska smenila civilnu izvršnu vlast – radilo se o premijeru Diari (*Cheick Modibo Diarra*) koji je nameravao da prebegne u Francusku.³⁶ Na severu Malija otkrivene su zalihe nafte i gasa kao i zlatne rude a manji deo nalazišta rude uranijuma (uglavnom na teritoriji Nigera) nalazi se na severo-istoku zemlje.³⁷ Pored vojnog prisustva u susednom Nigeru, gde su francuske trupe smeštene (u Agadezu), u blizini nalazišta uranijuma koje eksploatiše francuska energetska korporacija Areva (u Arlitu), barem 1000 vojnika ove zemlje trajno će ostati u Maliju nakon faznog povlačenja preostalog dela interventnog kontingenta.³⁸ Francuska je do maja 2013. imala 4000 vojnika u ovoj afričkoj zemlji. Asembleja ove zemlje odobrila je 22. aprila produženje intervencije u Maliju koja je započeta još 11. januara 2013.³⁹ Od kraja jula ostalo je još oko 2000 francuskih vojnika do kraja 2013. godine, što bi, na neodređeno, trebalo da bude svedeno na 1000 stalno stacioniranih francuskih vojnika, navodno zarad borbe protiv Al Kaide.⁴⁰ Teroristički napadi u Nigeru, na francusko

³⁵ "Turkey snubs Iraq's call for troop pullout", Internet, <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-snubs-iraqs-call-for-troop-pullout.aspx?PageID=238&NID=31618&NewsCatID=338>, pristup: 04/10/2012; U.S. Troops Deployed in Iraq Again, 27 September 2012, Internet, <http://www.thenewamerican.com/usnews/foreign-policy/item/13000-us-troops-deployed-in-iraq-again>, pristup: 05/05/2013.

³⁶ "Mali PM resigns after being arrested", 2012-12-11, Internet, <http://m.news24.com/nigeria/Africa/News/Mali-PM-resigns-after-being-arrested-20121211-2>, pristup:23/05/2013.

³⁷ "The Mali situation as I understand it - April 5, 2012", Internet, <http://www.janetgoldner.com/mali-crisis/week2/>; "Is the French Invasion of Mali tied to a Colonial War for Uranium?", Internet, <http://www.globalresearch.ca/is-the-french-invasion-of-mali-tied-to-a-colonial-war-for-uranium/5321133>.

³⁸ "US slams African force as French begin Mali pullout", *France24*, Internet, <http://www.france24.com/en/20130410-usa-slams-africa-force-ecowas-france-troop-withdrawal>, pristup: 10/04/2013.

³⁹ *Le Monde diplomatique*, http://www.lemonde.fr/afrique/article/2013/04/22/mali-la-presence-militaire-francaise-appellee-a-durer_3163935_3212.html, pristup: 20/05/2013.

⁴⁰ <http://www.france24.com/en/20130731-france-soldier-dies-mali-road-accident>, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/mali/10062173/France-to-keep-1000-troops-in-Mali-indefinitely.html>, pristup: 27/08/2013.

postrojenje u Arlitu, još jedan su od razloga ili opravdanja za zadržavanje trupa u nekadašnjim frankofonim kolonijama.⁴¹

Alžir

Ukoliko oboleli predsednik **Alžira** Buteflika, podlegne bolesti ili ne bude u stanju da upravlja zemljom, a pitanje nosioca izvršne vlasti ne bude ubrzo rešeno, postoji opasnost od destabilizacije zemlje po tri osnova: 1) socijalnom, što je pokušano još februara 2011. sa demonstracijama poput onih u Tunisu, 2) etničkom, eventualnim oživljavanjem autonomističkog pokreta među berberima – Kabilija i 3) delovanjem islamskih terorista.

Egipat

Posle svrgavanja Mubaraka nestabilna zemlja došla je na ivicu građanskog rata u avgustu 2013. godine. Iako su u prvom planu sukobi Muslimanskog bratstva i vojske, povremeni teroristički napadi na **Sinajskom** poluostrvu dovode do velike zabrinutosti Izraela.

Jordan i Izrael

Jordan se nalazi pod velikim pritiskom izbeglica iz Sirije od kojih je više od 450 hiljada registrovano. Ako se ima u vidu da Jordan ima 6,2 miliona stanovnika, a da broj izbeglica verovatno premašuje 600 hiljada, uz ekonomsku krizu uzrokovanu prestankom trgovine, naravno sa Sirijom, jasno je da lako može doći do veće krize.⁴²

Izrael je uspeo da, zbog niza promena i ratova u širem okruženju, ostane u relativnoj medijskoj senci, iako su 29. jula 2013. obnovljeni razgovori između izraelske i palestinske strane uz tercijiranje SAD. Iako su akteri pregovora najavlјivali da će devet meseci po početku izaći sa dogovorom o konačnom rešenju (stvaranju arapske države Palestine uz Izrael), u decembru 2010. a kako su očekivali brojni poznavaoци izraelsko-palestinskih odnosa (Ričard Falk, Rašid Halidi) navedeno je da se ipak očekuje rešenje u etapama.⁴³

Kratak pregled ovih slučajeva pokazuje da se ratovi i dalje vode zbog prirodnih bogatstava, ali i zbog održanja ili proširenja moći na svetskom nivou.

⁴¹ "Niger: l'approvisionnement de la France en uranium affaibli après l'attentat", Internet, http://www.lemonde.fr/international/article/2013/05/24/1-approvisionnement-francais-en-uranium-affaibli-par-l-attaque-d-arlit_3416801_3210.html, pristup: 24/05/2013.

⁴² "Resentment Grows Against Syrian Refugees in Jordan", Internet, <http://www.nytimes.com/2013/05/09/world/middleeast/09iht-m09-jordan-syria.html?pagewanted=all>.

⁴³ "Palestinian official: Peace talks meeting canceled after IDF kills 3 in West Bank clashes", <http://www.jpost.com/Diplomacy-and-Politics/Palestinian-official-Peace-talks-meeting-canceled-after-IDF-kills-3-in-West-Bank-clashes-324277>, pristup: 28/08/2013.

Pozadina arapskog proleća

Arapsko proleće, a nisu retki oni koji ga nazivaju arapskom zimom, ili s druge strane islamskim buđenjem, započelo je, nepobitno, usled iznenadne krize cena prehrambenih proizvoda. Naime, umesto da stotine milijardi dolara, koje su dobile od američke države, upotrebe za pomoć pokretanju privrednog razvoja zemlje, velike banke iz SAD-a to nisu učinile. Dobar deo tog novca poslužio je za špekulacije na berzama. Banka „Goldman Saks“ kupovala je fjučerse (hranu koja još nije ni zasađena) i veštačkim povećanjem potražnje rekordno podigla cene prevashodno žitarica u drugoj polovni 2010. godine. Ista operacija izvedena je 2008. godine, kada je zbog vanrednih poskupljenja namirnica došlo do protesta u 30 zemalja širom sveta.⁴⁴

Takođe je činjenica, da su američke vladine agencije (*Freedom House*) i od strane Kongresa finansirane NED (National Endowment for Democracy) I IRI (International Republican Institute) tunižanske i egipatske vlasti kritikovane od 2005. odnosno od 2009. godine da sprečavaju rad organizacija civilnog društva finansiranih iz zapadnih zemalja (od država i privatnih donora) te da usporavaju ekonomske reforme (liberalizacija, privatizacije). Konačno, finansirani su organizatori tzv. „tviter revolucije“, a prošli su i obuku u SAD-u ili od strane organizacija finansiranih od strane američke vlade.⁴⁵

Protesti zbog hrane izbijali su u Egiptu 1977. i 1986. godine, a u Tunisu 1984. tako da nisu bili novost. Zbog vanrednih poskupljenja hrane 2008. godine, 6. aprila došlo je do pobune u malom egipatskom industrijskom gradu Mahali, pošto je prethodnog meseca hrana u proseku poskupela 22 odsto.⁴⁶ Tada su posle prestanka špekulacija cene vraćene na period s početka 2006. Kada je 2010. „Goldman Saks“, opet počeo sa špekulacijama na tržištu hrane, zaplašeni mogućim nestašicama i poskupljenjem hrane, vlade severnoafričkih zemalja počele su da kupuju rekordne količine žitarica, upale u zamku i (prema zakonu potražnje) podigle svetske cene hrane.⁴⁷

U poslednjem trimestru 2010. došlo je i do novih enormnih poskupljenja cena žitarica na svetskim tržištima. Pritom, treba imati u vidu da su Egipat i Iran među pet najvećih kupaca pšenice na svetu. U Egiptu većina domaćinstava troši oko 40 odsto prihoda na hranu, koja se uglavnom sastoji od žitarica.⁴⁸ Prema

⁴⁴ Vidi recimo: „Protesting on an Empty Stomach“, Internet, http://www.slate.com/articles/business/money_box/2011/01/protesting_on_an_empty_stomach.html, pristup: 20/05/2013.

⁴⁵ Više o tome vidi u: Slobodan Janković, „Promene na Bliskom istoku i u Severnoj Africi – Ka postsuverenom svetskom poretku“, op., cit, str. 261-315.

⁴⁶ Vidi depešu 08CAIRO783 od 16 aprila 2008.

⁴⁷ Slobodan Janković, „Promene na Bliskom istoku i u Severnoj Africi – Ka postsuverenom svetskom poretku“, op., cit.

⁴⁸ O manipulacijama sa cenom hrane i uticaju na cene na svetskim tržištima i posledično na stvaranje atmosfere za bliskoistočne nemire vidi: Ellen Brown, „Come le banche e gli investitori stanno facendo morire di fame il Terzo mondo“, 07 febbraio 2011, Internet, <http://www.comedonchisciotte.org/site/modules.php?name=News&file=article&thold=-1&mode=flat&order=0&sid=7943>, pristup: 17/02/2011; i analizu „Food Riots and Hyperinflation Key to North African Uprisings“, *Larouchepac* January 31, 2011, Internet, <http://www.larouchepac.com/node/17362>, pristup: 16/02/2011.

Indeksu cena hrane FAO-a, cene hrane na svetskim tržištima skočile su za 36 odsto u periodu april 2010-april 2011.⁴⁹ Pšenica je od januara 2010. do januara 2011. poskupela za 77 odsto, a sveukupno su cene žitarice porasle za 71 odsto.⁵⁰ Egipat i Jordan (sa više od dve trećine stanovništva poreklom iz Palestine/Izraela) jedine su islamske zemlje regiona koje su potpisale mirovni sporazum sa Izraelom. Uz to, islamske mase i u Egiptu i u Jordanu gaje poslovičnu netrpeljivost prema Izraelu pa mirovne sporazume sa Izraelom doživljavaju kao poniženje. Slična situacija – tada vidno klijentelistička spram zapadnih zemalja i posledično narodno raspoloženje – vladalo je i u ostalim severnoafričkim državama, sa izuzetkom Libije.

Mnogi su govorili da su protesti rezultat visoke nezaposlenosti među mladima – u Egiptu 25 odsto, Tunisu do 30 odsto, za Libiju nema pouzdanih statistika, procene su išle i do 30 odsto, Libanu 21 odsto. Prema zvaničnim podacima siromaštvo je u Alžiru veće nego u Egiptu 23 odsto prema 20, dok je u Jemenu zastrašujućih 45 odsto (52.9% za stanovništvo starosne dobi 15-24, 44.4% za stare 25-59 godina).⁵¹ Međutim, stopa nezaposlenosti mladih u Velikoj Britaniji je 20 odsto, u Italiji 29 odsto a u Španiji 42 odsto.⁵² Dakle, siromaštvo, politička obespravljenost, otuđenost političkih elita i politika suprotna većinskom raspoloženju, sve su elementi koji su ukazivali na mogućnost izbijanja nemira. Do sporadičnih nemira u ovim zemljama dolazilo je i oni su najčešće brzo gušeni. U Libiji je pobuna na istoku zemlje ugušena 1993. i tada nije došlo do vojne intervencije. Da li je neko potpalio fitilj?

Penzionisani američki general Vesli Klark, u Srbiji poznat zbog NATO bombardovanja, održao je 3. oktobra 2007. predavanje u San Francisku povodom objavljivanja svoje knjige i istovremeno kandidature za predsedničkog kandidata u okviru Demokratske partije. Tada je izjavio da je posle 11. septembra 2001. došlo do političkog puča u SAD-u. On je rekao da mu je jedan oficir iz združenog Generalštaba u Pentagonu, prilikom posete 21. septembra 2001. rekao da će SAD napasti Irak. Šest nedelja posle napada na Avganistan, isti oficir mu je rekao da će u narednih pet godina, SAD napasti i promeniti vlast u 7 zemalja Iraku, Siriji, Libiji, Libanu, Sudanu, Somaliji i Iranu.⁵³ Naravno, neki planovi se ne ostvare u zamišljenom roku a neki uopšte ne, ali je indikativno da je u Libanu 2005. došlo do povlačenja Sirije, da je Irak okupiran 2003, Sudan podeljen 2011. U vodama Somalije NATO misija je od

⁴⁹ FAO Food Price Index, 05/05/2011, Internet, <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>, pristup: 07/05/2011.

⁵⁰ Luzi Ann Javier and Susan Li, "Climate Change May Cause 'Massive' Food Disruptions", *Bloomberg* February 15, 2011, Internet, <http://www.businessweek.com/news/2011-02-15/climate-change-may-cause-massive-food-disruptions.html>, pristup: 17/02/2011.

⁵¹ "North Africa: Arab Regimes Fear Bread Intifadah", *All Africa* com 18 January 2011, Internet, <http://allafrica.com/stories/201101180480.html>, pristup: 17/02/2011; Vidi za Jemen: Poverty reduction, Republic of Yemen, UNDP, Internet, <http://www.undp.org/ye/poverty.php>, pristup 19/05/2013.

⁵² "Young and jobless", *The Economist* Dec 16th 2010, Internet, http://www.economist.com/blogs/daily_chart/2010/12/youth_unemployment, pristup: 18/02/2011.

⁵³ "Wes Clark - America's Foreign Policy 'Coup'", 05.11.2007, snimak na Youtube, <http://www.youtube.com/watch?v=TY2DKzastu8>, pristup: 16/05/2011.

avgusta 2009, Libija je bombardovana i zvanično predata na upravu novim političkim, a navodno demokratskim snagama. Ono što se ne ističe u visokotiražnoj štampi i popularnim medijima, jeste da je ova zemlja dovedena u stanje raspada u kojoj pojedine bande kontrolišu delove zemlje i povremeno se međusobno obračunavaju. Sirija je dovedena u stanje građanskog rata u kojem samo islamski ekstremisti iz raznih delova sveta, uključujući tu i one sa Balkana, vode ozbiljnije operacije protiv sekularnih vlasti predsednika Bašara El Asada. Iran je pod ekonomskim sankcijama.

Mogućnost prekranja granica u arapskom svetu i veza sa arapskim prolećem može se posmatrati na dva načina:

1. kao slučajna posledica poremećaja političkih poredaka u nekoliko zemalja;
2. kao deo šireg, unapred utvrđenog plana zainteresovanih subjekata međunarodnih odnosa koji su umnogome odredili vreme i dinamiku izbijanja tzv. arapskog proleća.

Promena svetskog poretka zasnovanog na poštovanju nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, time i međunarodnih granica, započela je od kraja Hladnog rata. Ove promene najbolje se uočavaju u ratovima manjeg ili većeg intenziteta i različite dužine trajanja, koji su se 1990-ih vodili pod vidom 'humanitarnih intervencija'. Od 2000-ih termin 'humanitarne intervencije' zamenjuje pozivanje na 'princip odgovornosti na zaštitu, prevenciju i reagovanje'.

Autoritarne režime u Egiptu, Tunisu i Siriji odlikovala je nelegitimnost, raširena korupcija ili prosto nemogućnost da se izbore sa ekonomskom krizom i rastućom nezaposlenošću. Autoritarni režim u Libiji izdvajao se zbog visokog standarda i kupovne moći stanovništva, slično kao u zalivskim monarhijama. No, nedovoljna saradnja u oblasti predaje većeg udela profita zapadnim kompanijama u oblasti energetike i eksploatacije drugog mineralnog bogatstva, pomogli su odluku zainteresovanih zemalja da vojno sruše Gadafija. Socijalni problemi koji se odnose na društvenu nepokretljivost (nemogućnost promene društvenog statusa po osnovu ličnih sposobnosti), visok stepen korupcije i nemanje političkih sloboda kao jednog od ventila za socijalni pritisak, jesu pomogli izbijanje nemira i protesta. Dotle se može stići u posmatranju problema kao endogenog. Ali, podsticanje na nemire i dodatno pogoršanje ekonomskog položaja velikog broja stanovnika arapskih zemalja kroz drastična povišenja cena prehrambenih proizvoda, nesumnjivo su pokrenuli proces koji je isprva ocenjivan kao protest za hleb.

Trenutni rezultat arapskog proleća jeste širenje nestabilnosti i dezintegracija pojedinih država, što se uklapa u viziju stvaranja velikog broja malih nesamostalnih držovolikih tvorevina kojima bi se lakše manipulisalo sa makroregionalnog ili opštesvetskog nivoa.

Odgovornost za zaštitu

Osnivačka povelja UN je na insistiranje Staljina i De Gola učvrstila evropske principe međunarodnih odnosa zasnovane na suverenitetu i

teritorijalnom integritetu, koji su nametnuti ili prihvaćeni na svetskom nivou. Velike sile su i za vreme nove gvozdeno zavese (ona je u istočnoj Evropi postojala i pre Drugog svetskog rata kako navodi i Karl Haushofer 1931. godine) narušavale ovaj princip.⁵⁴ Ali, sa bombardovanjem SRJ bez odobrenja Saveta bezbednosti UN, istom praksom u slučaju početka okupacije Iraka (koja je tek *post festum* legalizovana), zaključno sa najnovijim slučajem Libije, narušen je princip suvereniteta. U slučaju Libije to je posebno naglašeno.

Prvo je predsednik SAD, jedini dobitnik Nobelove nagrade za mir koji je ovo priznanje dobio za budući rad, prekršio povelju UN oružanom pretnjom Libiji. Potom je SB UN usvojio Rezoluciju ne poštujući uobičajenu praksu čekanja izveštaja sa terena i odobrio neokolonijalnu oružanu intervenciju. Time, ne samo da je narušena praksa nego je Rezolucijom 1973 narušeno i samo međunarodno pravo i princip suvereniteta. Ustavni sud UN ne postoji, pa ne može ni da ispita legalnost same Rezolucije 1973. Slično rešenje najavljuje se za Siriju u kojoj je ponovljen scenario sa insceniranim zločinom protiv civilnog stanovništva, kao povod za angažman najvećeg proizvođača hemijskog oružja na svetu – SAD-a.

Još 2008. gruzijski predsednik Sakašvili gurnut je u vojnu akciju da bi izazvao reakciju Ruske Federacije i potencijalno uzdrmao međunarodno pravo. Posledično priznavanje Abhazije i Južne Osetije kao nezavisnih država to je i učinilo. Danas zapadne zemlje odlučuju kome će i koliko pripasti od prirodnih bogatstava Libije ili Iraka, ko će predstavljati pobunjene Libijce, a ko legitimnu vlast u Avganistanu. Suverene države se ruše i kroz ekonomsku politiku koju promovišu Svetska banka i MMF još od 1970-ih godina.⁵⁵

Narušavanje međunarodnog pravnog i političkog poretka ogleda se i u promovisanju principa odgovornosti za zaštitu. Njega indirektno primenjuje NATO još od Strateškog koncepta iz 1999, a afirmiše ga i u Lisabonskom konceptu od 2010. kojim sebi daje zapravo da predupredi sukobe i rizike po zemlje članice.⁵⁶ Bilo je više inicijativa da se koncept prevencije prvobitno uvede kao opravdanje agresije, odnosno vojne intervencije, u međunarodnim odnosima. Masakr u Ruandi, tumačenje tragičnih događaja u Srebrenici, kontroverze oko slučaja Račak i definitivno teroristički napad u SAD-u od 11. septembra 2001. naglasili su ovakve teme. Još je 1998. gensek UN Kofi Anan rekao kako državne granice više ne treba da predstavljaju zaštitu za ratne zločince ili masovne ubice (state frontiers should no longer be seen as watertight protection for war "criminals or mass murderers").⁵⁷

Svetski samit UN 2005. prvi put je zvanično promovisao odgovornost za zaštitu.⁵⁸ Ovaj princip preimenovao je sličan princip humanitarnih

⁵⁴ Karl Haushofer, *Geopolitica delle Pan-Idee*, op., cit, p. 48.

⁵⁵ Michel Chossudovsky, *The Globalization of Poverty and the New World Order*, 2003.

⁵⁶ *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon.

⁵⁷ Prema: Matthew Krain, "International Intervention and the Severity of Genocides and Politicides", *International Studies Quarterly* (2005) 49, p. 364.

⁵⁸ "2005 World Summit Outcome: Achievements in Brief", 14–16 September 2005.

intervencija, a povodom bombardovanja Libije koristio ga je i predsednik SAD-a Barak Obama.⁵⁹ U Rezoluciji 1973 odgovornost na zaštitu civilnog stanovništva pominje se u uvodnom delu, ali se u članovima 4, 6 i 8 autorizuju zemlje članice samostalno ili kroz regionalne organizacije i udruženja da uspostave zonu neletenja i koriste sva sredstva izuzev vojne okupacije kako bi zaštitili civile pod pretnjom napada.⁶⁰

Odgovarajući na pitanje poslanika Evropskog parlamenta o kontradikcijama, u govorima Visoke predstavnice za spoljnu politiku EU s jedne i predsednika EU s druge strane, predsednik EK, Manuel Barozo (*José Manuel Durão Barroso*), rekao je 5. aprila 2011. da bez podrške EU ne bi moglo doći do Rezolucije SB UN 1973 koja afirmiše „istorijski princip” odgovornosti zaštite – *responsibility to protect*.⁶¹

Zaključak

Dakle, promene granica u arapskom svetu moguće su i to u dva pravca: 1) putem usitnjavanja i stvaranja novih država ili preraspodele teritorija ili 2) stapanjem u novu pan-arapsku ili pan-islamsku političko-ekonomsku uniju. Arapska zima ili proleće za posledicu ili rezultat ima:

- i) Slabljenje mnogih nacionalnih arapskih država kroz narušavanje bezbednosne situacije, izbijanje političkih sukoba u zemljama u kojima su prethodno autoritarni režimi manje ili više represivno onemogućavali takve pojave;
- ii) Destabilizaciju granica kroz kretanje paravojnih formacija (npr. Tuarezi iz Libije u Mali), jačanje ekstremnih islamističkih pokreta u Sahelu, Libiji i Siriji, često direktno (Libija) ili indirektno (Sirija) potpomognuto od strane zapadnih zemalja na čelu sa SAD, Francuskom i Velikom Britanijom;
- iii) Slabljenje aktuelnih ili potencijalnih neprijatelja Izraela (Sirije, Libana i Egipta).
- iv) Povratak evropskih vojski u arapske zemlje;
- v) Pokušaj Turske da osigura sopstvenu zonu uticaja mešajući se u sirijski sukob tako što pomaže jednu od strana (tzv. pobunjenike) čime je počinila akt agresije. Time ona nastavlja politiku koju je započela u Iraku, ugovaranjem poslovnih režima sa Kurdskom autonomijom bez dogovora sa centralnim vlastima.

Eventualne promene granica svakako su opasnost i za Srbiju koja celokupnu politiku odbrane suvereniteta i teritorijalnog integriteta zasniva na premisi trajnosti granica. U tom smislu, ostaje neophodnost zalaganja za

⁵⁹ Bonney Kapp, “Obama’s Libya Speech: The Highlights”, March 28, 2011, CNN, Internet, in <http://whitehouse.blogs.cnn.com/2011/03/28/obamas-libya-speech-the-highlights/>, pristup: 18/05/2011.

⁶⁰ “UN Security Council – Resolution 1973” (2011), S/RES/1973 (2011) 17 March 2011.

⁶¹ Van Rompuy leads EU’s go-ahead to military intervention in Libya - Nigel Farage, Internet, <http://www.youtube.com/watch?v=z2JZwFhwsqQ>, pristup: 25/04/2011.

poštovanje principa međunarodnog prava, u koje spada i nepromenljivost granica, ali pri tome ne bi trebalo izgubiti iz vida činjenicu da je pravo tek posledica prethodnog političkog delovanja koje pravo oblikuje i prilagođava.

Bibliografija

1. Dr. Ayhan Veysel, "Observations from the Meeting of Syrian Opposition in Antalya-1", *ORSAM*, Internet, <http://www.orsam.org.tr/en/showArticle.aspx?ID=613>, pristup: 20/11/2013.
2. Continuing the Inquiry", *The Council on Foreign Relations and Foreign Affairs*, Internet, http://www.cfr.org/about/history/cfr/war_peace.html, pristup: 01/12/2013.
3. Chossudovsky Michel, *The Globalization of Poverty and the New World Order*, 2003.
4. "Declaration Pan-Arab Free Trade Area Economic and Social Council's Resolution", No. 1317-O.S. 59, Arab League February 19, 1997.
5. "FAO Food Price Index", 05/05/2011, Internet, <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>, skinuto: 07/05/2011.
6. Janković Slobodan, „Promene na Bliskom istoku i u Severnoj Africi – Ka postsuverenom svetskom poretku“, izvorni naučni rad, *Nacionalni interes* br. 2/2011, vol. 11, str. 261-315.
7. Krain Matthew, "International Intervention and the Severity of Genocides and Politicides", *International Studies Quarterly* (2005) 49.
8. Khanna Parag, "The Coming Arab Renaissance", *Foreign Policy*, Internet, http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/20/the_coming_arab_renaissance, pristup: 28/04/2013.
9. Kessler R. Bart, "Bush's New World Order: The Meaning Behind The Words", *Air Command and Staff College*, March 1997, AU/ACSC/0389/97-03.
10. "MP asks government and Parliament to cancel the agreement, allows Turkish troops to enter Iraq", *National Iraqi News Agency*, 13/05/2013, Internet, http://www.ninanews.com/english/News_Details.asp?ar95_VQ=GH_LDGI, pristup 23/05/2013.
11. Naročnicka Natalija, *Rusija i Rusi u svetskoj istoriji*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2008.
12. Parmar Inderjeet, "To relate knowledge and action: The Impact of the Rockefeller Foundation on Foreign Policy Thinking during America's Rise to Globalism, 1939-1945." *Minerva* 40(2002) : 235-263.
13. "Protesting on an Empty Stomach", Internet, http://www.slate.com/articles/business/money_box/2011/01/protesting_on_an_empty_stomach.html, pristup 20/05/2013.
14. Peters Ralph, "Blood borders - How a better Middle East would look," *Armed Forces Journal*, June 2006.
15. Starr Harvey, "International Borders: What They Are, What They Mean, and Why We Should Care", *SAIS Review*, Washington: Winter 2006, Vol. 26, Iss. 1.
16. *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon.
17. Talbott Strobe, "The Birth of the Global Nation," *Time*, July 20, 1992.

18. "Turkey agrees energy deal with Kurdish north Iraq", May 13, 2013, Internet, <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/bbde0bf6-a859-11e2-8e5d-00144feabdc0.html#axzz2U7bdA5Bt>, pristup: 15/05/2013.
19. "US slams African force as French begin Mali pullout", *France24*, Internet, <http://www.france24.com/en/20130410-usa-slams-africa-force-ecowas-france-troop-withdrawal>, pristup: 10/04/2013.
20. "UN Security Council - Resolution 1973" (2011), S/RES/1973 (2011) 17 March 2011.
21. "Young and jobless", *The Economist* Dec 16th 2010, Internet, http://www.economist.com/blogs/daily_chart/2010/12/youth_unemployment, pristup: 18/02/2011.
22. *2005 World Summit Outcome: Achievements in Brief*, 14-16 September 2005.

Slobodan JANKOVIĆ, MSc

ARAB SPRING AND POSSIBILITIES FOR RESHAPING OF THE EXISTING BORDERS IN THE ARAB WORLD

ABSTRACT

Stable borders are one of the bases of the political order which emerged after the Second World War. Transition of the world order is characterized by transfer of sovereignty to local and supranational levels. Changes of borders in the Arab world are already taking place, as is the case with Somalia and Sudan. The prospects for further changes are taking shape in many countries. For this reason, it is called the Arab Spring as a unique name for different modes of the political changes in the MENA region. This text presents briefs on 1) the current processes that may lead to border changes in the Arab world, 2) the context within which the Arab Spring is evolving, and 3) the reason behind the inception of the Arab spring.

Key words: Arab world, borders, Arab Spring, world order, wars.